

TVORBA ARCHITEKTA FRANTIŠKA ROITHA V LETOVISKU ČERNOŠICE

Šárka Koukalová
Stanislav Svoboda

Príspevek sa zaoberá tvorbou významného architekta Františka Roitha v Černošicích (okres Praha-západ), známém příměstském letovisku hlavního města Prahy. Projektovat zde tři letní vily ve stylu moderny s pokrokovými půdorysy, které zazářily na české architektonické scéně i v zahraničí. U dvou vil z let 1909–1910 navrhoval spolu s moderním vnitřním řešením také ojedinělé geometricky rozvržené zahrady s altány. Obě vily patřily k prvním stavbám s použitím rovných střech u nás. Třetí Roithova vila z roku 1913 reprezentuje moderní pojetí letohrádku. Po první světové válce se zde Roith zabýval letním domkem s ozvuky lidové architektury pro prof. MUDr. Kristiána Hynka, známou osobnost v oboru lékařství, a přestavbou vily pro pražského továrníka Josefa Džbáňka.

Klíčová slova: František Roith – příměstské letovisko – vila – moderna – moderní architektura – zahradní tvorba – geometrická secese

Creations of Architect František Roith in Černošice Summer Resort

The contribution discusses the prominent architect František Roith and his creations in Černošice (Prague-West District), a well-known summer resort near the City of Prague. He designed three modern-style summer villas with progressive ground floors that stood out both in Czech architectural production and abroad. Dated 1909–1910, two of his three villas included modern interior designs as well as unique geometric layouts of gardens with gazebos. Both of the villas were among the first structures with flat roofs in the Czech lands. Roith's third villa, dated 1913, represents a modern concept of a summer palace. After World War I, Roith worked on a summerhouse inspired by folk architecture for Professor Kristián Hynek, a famous physician, and on the reconstruction of a villa for the factory owner of Prague, Josef Džbánek.

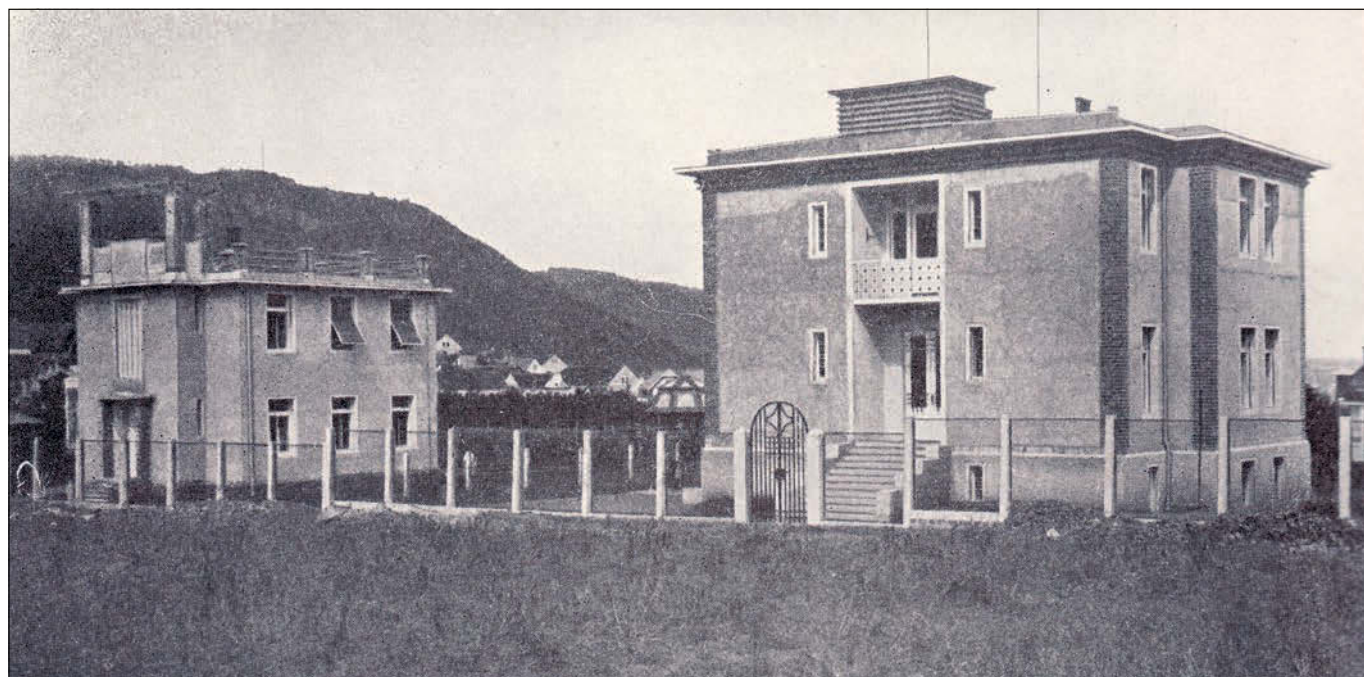
Keywords: František Roith – summer resort – villa – modern style – modern architecture – garden design – geometric Art Nouveau

doi.org/10.56112/psc.2022.1.02

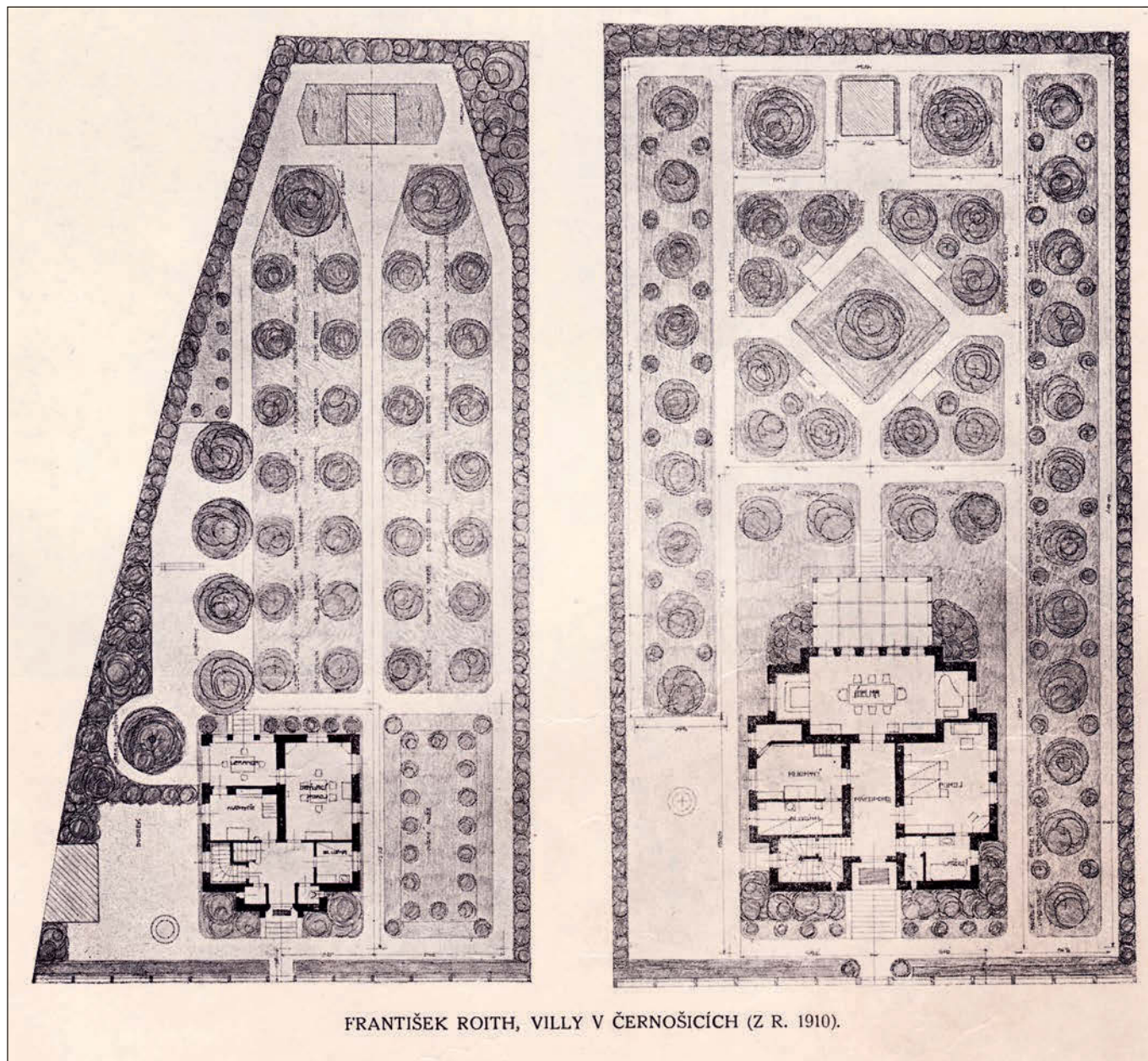
Vilová lokalita Černošice (okres Praha-západ) bezpochyby reprezentuje nejvýznamnější příměstské letovisko hlavního města Prahy. Žádná další příměstská rekreační osada u Prahy nemá takové zastoupení tvorby prvořadých architektů či jejich žáků jako Černošice. V porovnání s jinými podobnými lokalitami jsou v této villegiatuře nad Berounkou významná především díla z rané a vrcholné fáze moderny. Výrazné uplatnění zde našli dva z osmi našich nejdůležitějších žáků Otto Wagnera z Akademie výtvarných umění ve Vídni, kteří měli značný vliv na celý další vývoj české meziválečné architektury. Vedle Jana Kotěry, který v Černošicích zanechal dvě vily a třetí v sousedních Všenorech, to byl o pět let mladší architekt Fran-

tišek Roith, u kterého tři z jeho zdejších děl vyvolaly na poli české i evropské architektury nejsilnější ohlas.¹⁾

Pardubický rodák František Roith (1876–1942) ještě před studiem ve Vídni získal znamenitou průpravu na německé technice v Praze u profesora Josefa Zítka, rovněž absolventa vídeňské akademie.²⁾ I když v té době již existovala česká vysoká škola technická (samostatná od roku 1869), někteří čeští studenti se stále přihlašovali na německou techniku především kvůli věhlasu architekta Zítka. František Roith zřejmě také na jeho doporučení následně nastoupil na Akademii výtvarných umění ve Vídni, kde studoval architekturu u Otto Wagnera, významného architekta a jednoho ze zakladatelů moderní ev-

Obr. 1: Černošice (okres Praha-západ), vily čp. 241 a čp. 242, hlavní průčelí z jihozápadu (reprofoto časopis Styl III, 1911).

FRANTIŠEK ROITH, VILLY V ČERNOŠICÍCH (Z R. 1910).

Obr. 2: Černošice, vily čp. 241 a čp. 242, zahrady s půdorysy domů (reprofoto časopis Styl III, 1911).

ropské architektury. Po studiích v roce 1907 si založil vlastní kancelář a začal pracovat na soukromých zakázkách. Přibližně o dva roky později již začal projektovat dvě první vily v Černošicích – pro sebe a svou rodinu s čp. 241 a pro svého přítele Dr. Viktora Vojtěcha s čp. 242. (obr. 1)

Pozemky ke stavbám těchto letních domů si noví majitelé zakoupili ve stejný den,³⁾ je tedy zřejmé, že idea vzniku obou vil se připravovala společně. Vlastní architektova vila ale sousední časově předcházela, projekt byl vypracován 3. prosince 1909, tedy o tři měsíce dříve než u čp. 242. Stavěny byly ale téměř stejně a dokončeny ve stejný den 29. července 1910.⁴⁾ Je pravděpodobné, že si nejmodernější principy architektury i bydlení chtěl architekt vyzkoušet nejprve na své vlastní vile, přičemž vedlejší vilu zpracoval a více rozvinul podle odlišných požadavků objednavatele.

Obě stavby na první pohled upoutávaly pozornost netradičními rovnými střechami s rezervoáry na vodu. Tyto vodní nádrže zřejmě čerpaly pitnou vodu ze studny, se samospádovým rozvodem po domě. Použití rovné střechy bylo u nás v té době zcela ojedinělé. Prvním architektem, který v českých zemích na vilové stavbě použil rovnou střechu, byl Wagnerův

žák Jan Kotěra, a to již v roce 1902 na přestavbě staršího domu čp. 16 pro Lva a Františku Peterkovy ve vilové lokalitě v Roztókách u Prahy.⁵⁾ Jako druhý v pořadí použil rovné střechy právě František Roith v Černošicích, který však s plochou střechou experimentoval již dříve, což dokládá nerealizovaný návrh Smetanova domu pro Luhačovice v roce 1908.⁶⁾ Černošickými vilami každopádně předešel Bílkovu vilu čp. 233/IV na Hradčanech z let 1910–1911. Další známou vilou z podobné doby s rovnou střechou byla Beniesova vila čp. 147 od Emila Králíčka v Lysé nad Labem-Litoli z let 1912–1913, která se jako jediná ve Středočeském kraji dochovala v původní podobě.

V architektuře dvou zmíněných černošických vil je znatelný Roithův obdiv k dílu rakouského architekta moravského původu Josefa Hoffmanna, který absolvoval vídeňskou akademii spolu s Janem Kotěrou o osm let dříve. Právě Hoffmann inspiroval mnohé architekty rovnou střechou na stavbě sanatoria v Purkersdorfu z let 1903–1904, zřejmě první takové stavby v Rakousko-Uhersku. Se sanatoriem shodnou podobu deskové korunní římsy použil František Roith jen u své vlastní vily čp. 241 v Černošicích. U sousední vily pod předstupující deskovou korunní římsou navrhl profilovanou římsu z cihlo-

vého zdiva, která souzní s režnými lizénami v nároží fasády. Inspirace Hoffmannovou tvorbou je u Roithových černošických vil dále patrná v řešení čtverečkového dekoru zábradlí balkonů a verand obou vil a ve vytříbeném pojetí zahradních altánů.

Moderní, velmi přehledná a praktická byla ve své době i vnitřní uspořádání podle osové souměrnosti, což vycházelo ze zásad novoklasicismu, jak je reprezentovala především tvorba Wagnerových žáků. Stejně tak podoba volného i zabudovaného nábytku v jednoduchých geometrických formách, světlého a působícího lehkým dojmem, byla v jednotě s výtvarně architektonickým pojetím moderny. Doplnovala jej i dekorativní výmalba stěn za použití geometrických motivů, barevně řešené vitraje i koberce s geometrickým rastrovým v některých místnostech. Podobného efektu dosahovala i třetí významná Roithova černošická vila čp. 405, kde architektem navržené vnitřní řešení bylo doplněno zřejmě starším nábytkem a orientálními koberci.⁷⁾

Roithovo inovátorství se dočkalo ohodnocení v nejvyšších odborných kruzích, stejně jako dílo Jana Kotěry, především Kratochvílova vila v Černošicích. V časopisu *Der Architekt*, tedy nejdůležitějším odborném periodiku celého rakousko-uherského mocnářství, byly v roce 1913 otištěny fotografie a plány dvou Roithových černošických vil.⁸⁾ Z českých prestižních časopisů to byl časopis *Styl, měsíčník pro architekturu, umělecké řemeslo a úpravu měst*, vydávaný Spolkem výtvarných umělců Mánes, který publikoval tyto vily jako ilustrační doprovod ke stati významného holandského architekta a teoretika Hendrika Petrusa Berlageho *Základy a vývoj moderní architektury*. Čtenáři si zde mohli prohlédnout exteriér hlavního průčelí staveb s oplocením, zahradní průčelí domu Dr. Viktora Vojtěcha s dřevěnou verandou, dřevěný altán s geometrickým rozčleněním hmoty, původní projekty obou zahrad kompozičně navazující na půdorysy staveb a pohled do interiéru ložnice s původním nábytkem.⁹⁾

Hledíme-li na Františka Roitha jako na inovátora v oblasti architektury, je mu třeba přiznat nový pohled i při řešení zahrady. Jeho dvě černošické zahrady překonávají staré zahradně-architektonické školy symbolizované dílem Františka Thomayera, které vycházely z historismu a eklektického směru se zvláštní oblibou formálních úprav v blízkosti domů.¹⁰⁾ Roith opustil dříve uplatňovaný směr smíšené kompozice¹¹⁾ a po vzoru moderních německých trendů reprezentovaných dílem Hermanna Muthesia,¹²⁾ vsadil na výrazně geometrické řešení, které by bylo možné označit za geometrickou secesi. Jejím hlavními znaky jsou ornamentálnost, lineárnost, plošnost, stylizace, asymetrie, barevnost a estetické využívání různých materiálů.¹³⁾

Reagoval tím na poměrně malou rozlohu obou pozemků, avšak současně zahradu pevně provázal s domem (na rozdíl od funkcionalismu zde ale ještě nepracoval s velkými prosklenými plochami),¹⁴⁾ což nejlépe dokládaly altány na konci kompozičních os. Na rozdíl od pozdějších zahradních architektů jako byli Josef Kumpán¹⁵⁾ či Josef Vaněk,¹⁶⁾ jejichž dílo se projevilo až v meziválečném období, zde zahrady ještě nebyly striktně rozděleny do samostatných částí s odlišnými funkcemi. Roithovy zahrady jsou kompaktní a z hlediska půdorysného řešení se jedná o malé skvosty podobné antickým geometrickým mozaikám, zvláště pak zahrada u vily čp. 242. Specifikem obou zahrad je také fakt, že se jedná především o užitkové, resp. ovocné zahrady. Dobově oblíbené květinové záhony ani konifery tu v podstatě nenašly místo, což odpovídá středostavovskému postavení vlastníků.¹⁷⁾

Pozornost odborné veřejnosti si zasloužila také již zmíněná třetí černošická vila od architekta Roitha – Guthova vila čp. 405, projektovaná před první světovou válkou. Fotografie vily s plánovou dokumentací doprovází příspěvek architekta Jana Evangelisty Kouly s názvem *Rodinný dům jako pionýr*

nové architektury, který uváděl nejvýznamnější příklady rodinných domů z celého světa. Z českého raného období vývoje rodinného domu zmiňuje vedle Jana Kotěry také Františka Roitha, „na jehož vily v Černošicích, lehké, vzdušné a pokrokového půdorysu, nesmíme zapomenout“.¹⁸⁾ Fotografii vily, na svou dobu s přehledným moderním půdorysem stavby, otiskl také časopis *Styl* v roce 1920.¹⁹⁾

Zde zahrada oproti dvěma předchozím získala ještě jeden nezanedbatelný detail, a tím byla pečlivá práce s terénem.²⁰⁾ Právě umné využití svažitého pozemku dělá ze zahrady MUDr. Karla Gutha příjemné zdravé prostředí pro letní pobyt.

Pozdější Roithovy návrhy i realizace letních vil v Černošicích z doby po vzniku Československa již nebyly v dějinách moderní architektury výjimečné. Vznikaly v závislosti na požadavcích objednavatelů, kteří si přáli tradičnější letní stavby.

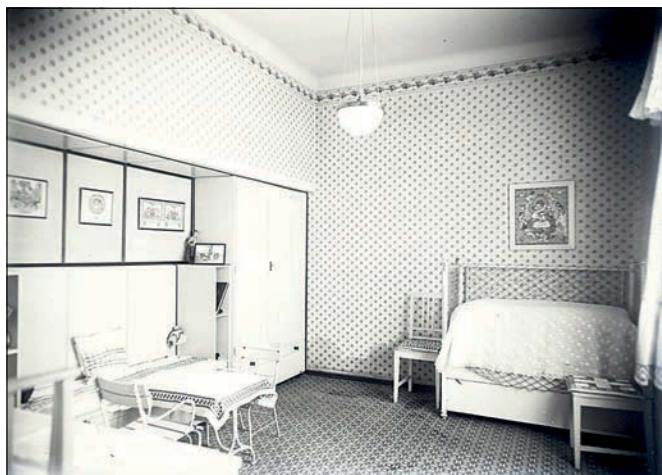
Následuje podrobnější seznámení s výše nastíněnými vilami, které všechny sloužily pro sezónní bydlení v atraktivní vilové lokalitě u řeky Berounky a s úchvatným přírodním rámcem.

Roithova vlastní vila čp. 241

V architektově vlastní vile, v jejím celkovém účinku strohému kubusu, se projevuje spíše intimní charakter stavby, na rozdíl od otevřenější a rozvinutější vily Dr. Viktora Vojtěcha. V hlavním západním průčelí vyniká rizalit se vstupním portálem, flankovaný jednoduchými cihlovými pilíři, završenými koullemi, nesoucími deskovou markýzu s drobným trojúhelným vzedmutím ve středu. Jako by architekt chtěl ukázat hravou lehkost, ale zároveň vyváženost geometrických detailů. Nad portálem je pak silný akcent velkého vertikálního okna s barevnou geometrickou vitrají, která vyniká z interiéru v po-

Obr. 3: Černošice, vila čp. 241, východní průčelí, první třetina 20. století (soukromý archiv potomků arch. Františka Roitha).

Obr. 4: Černošice, vila čp. 241, pohled do interiéru (zřejmě dětského pokoje), první třetina 20. století (soukromý archiv potomků arch. Františka Roitha).

Obr. 5: Černošice, vila čp. 241, interiér ložnice (reprofoto časopis Styl III, 1911).

Obr. 6: Černošice, vila čp. 241, vitraj v prostoru schodiště (foto M. Micka, 2021).

Obr. 7: Černošice, vila čp. 241, současný stav, pohled ze severozápadu (foto Š. Koukalová, 2005).

hledu ke světlu. Vrcholem kompozice hlavního průčelí byla pergola nesená cihlovými pylony. Zde byl umístěn rezervoár na vodu. Celý okraj rovné střechy nad výrazně předstupující deskovou římsou pak ohraničovalo zábradlí z vodorovných trubek nebo prutů mezi režnými cihlovými pylonky. Nejpůsobivějším prvkem zadního východního průčelí byla asymetricky umístěná veranda (dnes je zazděna) a balkony s dřevěným čtverečkovým zábradlím. Strohá postranní průčelí prolamovala jen obdélná okna s žaluziemi, bez dalšího zdobného prvku.

Půdorys byl řešen účelně a prakticky. V přízemí bývaly obslužné prostory směrem do ulice (chodba, schodiště a prostor pro služku) a do zahrady se obracely obytné místnosti

– na jedné straně velký obývací pokoj a na druhé straně kuchyně, ze které se vcházelo na verandu. V patře se k ulici obracela vedle chodby a schodiště ještě lázeň a do zahrady velká ložnice. Naproti byl velký pokoj pro hosta, oba s přístupem na vlastní balkony.

Obr. 8: Černošice, altán vily čp. 241, první třetina 20. století (soukromý archiv potomků arch. Františka Roitha).

Architekt Roith navrhl pro svou vilu i originální bohužel nedochovaný mobiliář, což dokládají mimo jiné historické fotografie ložnice s průhledem na čtverečkové zábradlí balkonu. Čelo pravoúhle řešené postele s doplňujícím jednoduchým a účelným nábytkem podtrhuje křivka zaobleného výklenku a trámový strop. (obr. 5)

V rámci jednotného řešení vily komponoval architekt i zahradu, publikovanou ve zmíněném časopise. Na rovinatém pozemku kolem vily ve stylu moderny nebylo možné založit zahradu přírodní či dokonce historizující. Architekt Roith proto vycházel z přímých linií. Nepravidelný tvar pozemku, který se zužoval směrem k východu, nakonec nekoncepoval jako jednoznačnou spojnicí mezi domem a altánem. Hlavní kompoziční osa se posunula na jih od domu na přístupovou cestu s jediným cílem, poukázat na hloubku pozemku a opticky malou zahradu rozšířit. Druhá méně výrazná kompoziční osa vycházela z verandy v severovýchodním nároží domu.

Nejnápadnějším stavebním prvkem zahrady se stal kubický altán na konci jižní zahradní osy. Jeho geometrické řešení bylo zřejmě shodné s altánem sousední vily čp. 242 (zaniklým někdy po roce 1953, kdy jej ještě spolu se stále dobře zřetelnou cestní sítí zachytily archivní letecké měřické snímky).²¹⁾ Na rozdíl od sousedního altánu tedy zůstal dodnes dochován a ctěn novými majiteli vedlejšího rohového domu čp. 257, kam nyní patří po parcelaci, uskutečněné zřejmě v 60. letech 20. století. (obr. 8, 9, 10)

Dalším skladebným prvkem byl nezbytný záhon růží při jižní straně domu. Jeho půdorys i rozvržení evokuje snižené formální partery Františka Thomayera.²²⁾ Úprava štěpnice v sobě skrývala kouzlo prostorové gradace, kdy podél střední cesty měly růst hmotou výraznější hrušně, zatímco méně vzrůstné jabloně byly po obvodu. V této souvislosti nelze pomínout skutečnost, že jednou ze zvolených jabloní byla odrůda Černošice I. Štěpnici zakončovala symetricky vysazená

Obr. 9: Černošice, altán vily čp. 241, současný stav před plánovanou opravou v roce 2022 (foto I. Polanskí-Voverková, 2021).

Obr. 10: Černošice, detail altánu vily čp. 241, současný stav před plánovanou opravou v roce 2022 (foto I. Polanskí-Voverková, 2021).

dvojice stříbrných smrků,²³⁾ které uvozovaly vstup k altánu. Intimitu zahrady zajišťoval patrně volně rostoucí živý plot po obvodu, místy doplněný o maliny. Z dochovaného plánu lze odvodit, že zřejmě jedinými tvarovanými dřevinami na pozemku (pomineme-li pěstební řez ovocných stromů) byly čtyři platany, které měly přistínit obytný trávník s houpačkou u verandy. Skutečný koutek intimity pak nabízelo zákoutí se smuteční formou jasanu severně od vily.²⁴⁾ Z uvedených původních dřevin se bohužel do současnosti nezachovala žádná.

Roithova rodina vilu vlastnila deset let, tedy do roku 1919, kdy byla prodána jiným majitelům.²⁵⁾ Ve své době experimentální rovná střecha zanikla při rekonstrukci v roce 1952, kdy byl dům poškozen nevhodnou nástavbou dalšího obytného podlaží s mansardovou úpravou zastřešení.²⁶⁾ Vile také neprosperovala parcelace, neboť zanikl dostatečný odstup pro vnímání zadního průčelí, vždy zdůrazněného v propojení se zahradou. Původní řešení fasády a zčásti i interiéru ale zůstaly stále zachovány. Přestože v současné době považujeme za hodnotnější především sousední vilu čp. 242, Roithova vlastní vila byla jejím základním předobrazem a vždy ponese prvenství nejmodernější vilové stavby v době před první světovou válkou u nás.

Vila Viktora Vojtěcha čp. 242

V době vzniku vily působil Dr. Vojtěch jako asistent fyzikálního ústavu c. k. české univerzity v Praze, již tehdy nejspíše v oddělení pro vědeckou fotografii a fotochemii. Tehdy také redigoval časopis *Fotografický obzor* a přednášel veřejnosti o moderní fotografii.²⁷⁾ Viktor Vojtěch mohl také pro zálibu ve fotografování inspirovat svého přítele architekta Františka Roitha. Na základě požadavků Dr. Vojtěcha zpracoval architekt Roith projekt moderní letní vily, datovaný 23. únorem 1910. Následně bylo dne 26. března 1910 vydáno stavební povolení a jak již bylo zmíněno výše, dne 29. července 1910 došlo k ukončení stavby pod vedením místní stavitelské firmy Václava Majera.²⁸⁾

Spolu s vedlejší vilou čp. 241 upoutávala pozornost strohým kubickým tvarem. Na rozdíl od své vlastní, Vojtěchovu vilu architekt koncipoval ve velkolepějším duchu, s důrazem na stylový výraz a reprezentativní funkci. Fasádu dekorují pásy a pilíře z režného zdiva. Zahradnímu východnímu průčelí dominuje předstupující dřevěná veranda s kazetovým stropem a mělce vlnovitě vzdušným zastřešením, neseným a rámovaným pravoúhlými pilířky se stupňovitým zakončením a zábradlím s pravidelnou čtvercovou osnou. Motivy čtverců se uplatňují také v zábradlí schodiště na verandě i v zábradlí balkonů.

Architekt zde, stejně jako u své vily, použil progresivní půdorysné řešení, s dostatkem světla. V tomto více rozvinutém, osově souměrném půdorysu, se do ulice obrací obslužné prostory s malou podlahovou plochou (schodiště, od ulice od-sazený prostor chodby a lázeň). Na tyto prostory navazují větší obytné místnosti (ložnice a naproti kuchyni s přílehlou místností pro služku). Půdorys připomíná prostorový trojtrakt s ústřední chodbou, s gradací v rozměrné jídelně s navazující verandou. Vzájemná pozice chodby a jídelny má tvar písmene T. Patro opakuje dispozici přízemí, jídelnu tu ale nahrazuje rozměrná nekrytá terasa s pergolou, dnes zastřešenou. V patře byla ložnice pro rodinu, a na druhé straně chodby pokoj pro hosta. Rodina i hosté se mohli společně sejit na velké terase s výhledem do zahrady nebo na protilehlé loggii, směřující do ulice. Velmi působivý je prostor schodiště s geometrickým zábradlím se sloupkem se stylizovanou šišticí a oknem opatřeným barevnou pozdně secesní vitraží. Původní majitel měl v prostoru sklepa ještě temnou komoru, což odkazuje na jeho fotografickou činnost.

Obr. 11: Černošice, vila čp. 242, východní průčelí (reprofoto Der Architekt XIX, 1913).

Obr. 12: Černošice, vila čp. 242, východní průčelí (foto M. Míka, 2021).

Součástí Roithova architektonického návrhu bylo stejně jako u vlastní vily i vnitřní zařízení, dnes nedochované. K původu vily přispívá mnoho původních prvků a detailů, jako jsou okna s roletami, soubor dveří, parkety, ale i obložení stěn či zabudovaný nebo volný nábytek v přízemí (především posezení pro malou společnost), který pochází nejspíše z období první republiky, kdy již vilu vlastnili jiní majitelé (původní majitel vilu vlastnil do roku 1920).

Nedílnou součástí Roithova uvažování o vile byla výrazně architektonicky komponovaná zahrada. Z dochovaných plánů lze soudit, že v Černošicích neměla v tomto směru rovnání (samozřejmě až na vilu čp. 241). Její osová souměrnost, provázanost jednotlivých segmentů i vazba na pravidelné uspořádání domu jsou až neskutečné a bylo by je možné spíše očekávat u renesančního letohrádku,²⁹⁾ než u vily počátku 20. století. Je-li návrh zahrady nepochybně vycházel i z přání investora,

Obr. 13: Černošice, vila čp. 242, pohled z jihovýchodu (foto M. Micka, 2021).

Obr. 14: Černošice, vila čp. 242, vstupní průčelí od západu (foto M. Micka, 2021).

Obr. 15: Černošice, vila čp. 242, prostor schodiště s vitrají (foto M. Micka, 2021).

který si byl této abnormality vědom, nepřekvapí, že v úrovni prvního patra vznikla východním směrem do zahrady otevřená terasa, která umožňovala pohodlné sledování nastíněného zahradního programu rovinatého pozemku. Mimochodem i tato terasa zastřešená pergolou byla doplněna o pěstební nádoby, ze kterých se šplhaly dobově oblíbené pnoucí rostliny na pergolu. Vedle nich tu byly i truhlíky s kvetoucími rostlinami, jež měly nahradit absenci květin v „dolní“ ovocné zahradě.

Oproti zahradě u čp. 241 vycházela zdejší hlavní kompoziční osa přímo ze středu domu a končila v kubické hmotě altánu, který překvapivě (vzhledem k velikosti) lemovaly dvě lípy. Další skladebné prvky zahrady byly v naprosté harmonii a nešlo je vnímat odděleně. Pozoruhodné je kompoziční řešení centrální části mezi vilou a altánem, které je velmi blízké řešení *giardina segreta*. Pravidelné rozmístění čtyř laviček dává tušit, že toto měla být odpočinková zóna, v jejímž středu měl růst velký listnatý strom. Sortiment navržených dřevin vycházel z potřeby částečného samozásobitelství rodiny investora ovocem (zeleninové ani květinové záhony v zahradě nebyly). Podle starých fotografií se vesměs jednalo o zákrsy, které byly po obvodu dosazeny angrešty a rybízky. Rytmičké uspořádání těchto drobných keřů a skutečnost, že jsou v blízkosti cest, je opět nápadná v porovnání se sbírkami citrusů v renesančních zahradách. Není ovšem vyloučeno, že dřeviny mohly mít i jen prostou funkci vymezení trávníku, který v dané době ještě nebyl zcela určen k pobytu.

Do dnešní doby se z původní zahrady zachovalo jen nepatrné torzo. Předně to jsou pozůstatky cestní sítě, která vlivem výrazného zahloubení je stále patrná, byť je již zarostlá travou. Ve středu zahrady je na místě centrálního stromu mladší višně. Vše ostatní zaniklo. Jakousi vzpomínku na původní plán by snad mohly suplovat drobné konifery v rozích verandy a dva velké obdélné záhony s čínskými pivoňkami. Záhony navazují na trvalková rabata u dřevěné verandy a dotvářejí intimní ráz nejbližšího okolí vily.

Stejně jako zahrada, ani vila samotná se nedochovala zcela v původní podobě. Především šlo o změnu siluety, zřejmě ještě někdy koncem 30. let 20. století totiž rovná střecha ustou-

pila střechu valbové.³⁰⁾ U tohoto domu však úprava respektovala charakter stavby. Podle svědectví pamětníků,³¹⁾ kteří vilu získali po válce, také býval v jídelně dlouhý stůl a dvanáct velkých dřevěných proplétaných křesel. Předchází majitel prý nadšeně sázel na dostihové koně v Chuchli a vybudoval si toto sezení proto, aby s přáteli zapíjeli buď výhry, nebo prohry ze sázek.

Uběhlo mnoho let a Vojtěchův letní dům si i přes změnu střechy zachoval do velké míry svůj původní koncept, včetně rozsahu zahrady i oplocení. Vila dnes slouží celoročnímu obývání, kdy majitelé respektují architektonické hodnoty domu.

Vila MUDr. Karla Gutha čp. 405

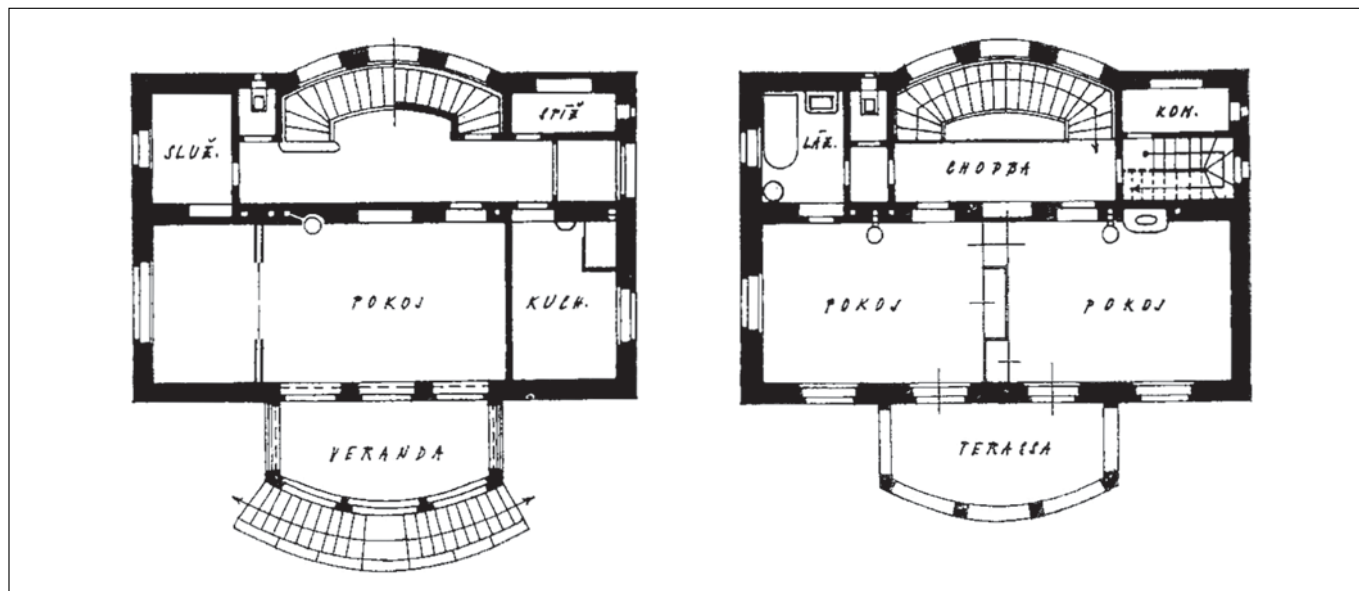
V chronologickém pořadí třetí černošický letní dům od architekta Františka Roitha, dnes jediný podléhající památkové ochraně, byl postaven u železniční trati v tehdejších Dolních Mokropsech, vedle staršího letohrádku čp. 403 od architekta Osvalda Polívky z let 1902–1903. Podle původního situačního plánu je zřejmé, že se architekt v řešení pohledového průčelí volně inspiroval sousední Polívkovou vilou. Poloha této vily se nachází v jedné z nejvíce reprezentativní části Černošic, kde se všechny vily obracejí hlavním východním průčelím k projíždějícímu vlaku a k řece Berounce. Dům stojí ve vyvýšené partii hluboko v zahradě.

Letní dům začal vznikat ještě před první světovou válkou v roce 1913 (plán je datován 23. září 1913).³²⁾ Stavěla jej firma Karla Mrákoty z Horních Mokropes. Objednavatelem byl MUDr. Karel Guth, c. k. okresní lékař v Praze, který se stal vlastníkem pozemku spolu s manželkou Eliškou v říjnu roku 1913. Karel Guth pak vilu vlastnil do roku 1947 a následně majetek přešel na manželku a potomky.³³⁾

U této letní vily architekt Roith vyhověl požadavku stavebníka a vrátil se k pojetí letohrádku, byť již s moderním řešením. Jednoduchou hranolovou stavbu zakončenou valbovou střechou ozvláštňuje osová prosklená veranda s dvoukřídlým schodištěm do zahrady a na protilehlé straně elegantně zaoblený ústřední prostor schodiště se třemi obdélnými okenními

Obr. 16: Černošice, vila čp. 405, pohled ze severovýchodu (foto M. Micka, 2021).

Obr. 17: Černošice, vila čp. 405, půdorys přízemí a patra (reprofoto Architektura ČSSR 28, č. 9–10, 1969).

Obr. 18: Černošice, vila čp. 405, přízemní obývací pokoj při verandě, první třetina 20. století (soukromý archiv potomků arch. Františka Roitha).

otvory se čtvercovým rastrem. Působivým prvkem je jemná markýza nad vstupními dveřmi bočního průčelí s prosklenými stupňovitými okraji. V interiéru je zřejmé důmyslné pojetí dispoziční uspořádání s originálním sepětím jednotlivých detailů, například schodišťová hala s mírně prohnutým dřevěným zábradlím a lehce konvexní stěnou se třemi obdélnými okny. Dominantním prvkem osově souměrného kompaktního

půdorysu je variabilní obytný prostor (jídlna) na východní straně v přízemí spojený s verandou, s možností funkčního propojení s vedlejším pokojem (původně pracovnou) pomocí posuvných dveří. Oddělená od těchto prostor je kuchyně na severovýchodě, přístupná z chodby a situovaná v blízkosti vstupu do objektu. Západní strana byla určena pro vymezení obslužných prostor, včetně pokojů pro služku. V suterénu byly

pod schodištěm sklepní prostory a v patře k východu obrácené ložnice s terasou a na západě komora a lázeň.

Také u této vily nechybí dekorativní prvek barevné vitraje, tentokrát v oválném okénku v bývalém prostoru ložnice, kde ze zeleného listoví vyrůstají bílé tulipány na modrém kruhovém pozadí. Součástí architektonického řešení byl také nábytek, což dokládá dochovaná historická fotografie dámské ložnice původně vybavené bílou postelí s čelý s geometrickými rámci, které ladí s řešením dveří. Čelo postele se tvarem přizpůsobovalo tomuto oválnému okénku. Ve společenských prostorách býval tradičněji laděný nábytek a stěny byly dekorovány geometrickým ornamentem (oproti dnešku tato úprava stěn nebo tapeta působila tmavým dojmem). Vila je zachována převážně v původním stavu, se všemi okny a dveřmi, místy s původními podlahami, zabudovanými skříněmi i svítidlem.

Umístění vily se zahradou i jejich vzájemné sepětí s krajinou bezesbytku odpovídá ideálu italské venkovské vily, která z místa ve svahu shlíží k východu do „údolí“. V době založení, když byly doprovodné porosty ještě malé, se před vilou nejvíce uplatňovaly ovocné stromy. Architektonické či stavební prvky zahrady byly redukovány na pouhý dvě mohutná cihlová schodiště spojující dvě výškové úrovně zahrady. Cestní síť byla sice pravidelná, ale v porovnání se zahradami u čp. 241 a 242 neměla tak výrazně formální funkci – vlastně pouze rámovala centrální plochu sadu a zajišťovala přístup k domu. Svažitost pozemku si nicméně vynutila její více technický vzhled spočívající v osazení obrubníků a především vybudování odvodňovacího systému, protože povrch cest byl pouze mlatový. Opěrné zdi v zahradě v podstatě chyběly (s výjimkou opěrné zdi u domu). Jejich funkci převzaly výrazné zemní svahy.

Jelikož se nedochoval žádný plán zahrady, lze spíše odhadovat, do jaké míry měl architekt Roith vliv na konečnou podobu zahrady. Zdá se, že zde zcela chybělo zdůraznění středové hlavní osy, která by vycházela z domu a vázala se na další stavební či vegetační prvky v zahradě. Kompozice zahrady tak byla pouze symetrická. Ze starých fotografií i leteckých sním-

ků lze vyčíst výrazně užitkový charakter zahrady. Okrasná část se redukovala jen na nejbližší okolí domu, zejména před uliční průčelí s verandou a dvouramenným schodištěm.

Změna způsobu využívání vily ve druhé polovině 20. století s sebou přinesla i proměnu zahrady. Ze zahrady hospodářské se stala zahrada obytná. Ovocné stromy v centrální části byly pozvolna nahrazeny okrasnými dřevinami po obvodu. Uprostřed vznikl obytný trávník. Na počátku 21. století se postavilo vůbec první oplocení pozemku, na které navázala výstavba garáže v místě druhého původního vchodu. Tím se o polovinu zredukovala i původní cestní síť a vlastně zaniklo symetrické rozvržení zahrady.

František Roith se v Černošicích kromě zmíněných vil zabýval také návrhy nenáročných letních domků a rekonstrukcí starší vily, které poukazují na šíři jeho rejstříku. Jednalo se o nenáročné zakázky, bez uplatnění výraznějších architektonických nápadů.

Letní domek prof. MUDr. Kristiana Hynka čp. 296

Příkladem Roithovy tradičnější rekreační stavby byl letní srubový domek ve velké zahradě na konci ulice V Mýtě v sousedství lesa, který projektoval pro prof. MUDr. Kristiana Hynka (1879–1960), velmi známou osobnost v oboru lékařství. Profesor Hynek se věnoval patologii a terapii vnitřních chorob, byl přednostou I. interní kliniky lékařské fakulty Karlo-Ferdinandovy, později Karlovy univerzity v Praze. Patřil k průkopníkům rentgenologie a významně se uplatnil také na Slovensku.³⁴⁾

Pozemek v Horních Černošicích zakoupil MUDr. Kristian Hynek spolu se svou ženou Marií v červnu roku 1918. Na základě návrhu architekta Roitha byl domek stavěn od 13. června 1919 do 2. srpna 1919.³⁵⁾ Majitel si objednal nenáročnou stavbu ze dřeva, s trámovými stropy, s tradičním hambalkovým krovem a polovalbovou střechou. Dodatečně byla v plánu

Obr. 19: Černošice, letní domek prof. MUDr. Kristiana Hynka, východní průčelí s lodžii (foto M. Micka, 2021).

Obr. 20: František Roith se svými dětmi u řeky (zřejmě Berounky), první třetina 20. století (soukromý archiv potomků arch. Františka Roitha).

zakreslena otevřená loggie na sloupech a balkon v podkroví. Domek měl jednoduchý půdorys, se sklepem, v přízemí s komorou, kuchyní, dvěma pokoji a klosetem a v podkroví s pokojem, komorou, klosetem a půdou. Podle potomků svůj letní dům MUDr. Kristian Hynek využíval jen krátce, protože nedlouho po dostavění získal důležité postavení v Bratislavě, kde byl zvolen dne 8. srpna roku 1919 prvním rektorem Univerzity Komenského, založené po vzniku Československa. Zároveň působil jako přednosta I. interní kliniky Lékařské fakulty UK v Bratislavě.³⁶⁾ Dům tedy přenechal svému bratru Arnoštovi Hynkovi, nakladateli v Praze.

Pravděpodobně až Arnošt Hynek založil v roce 1920 zdejší zahradu. U jejího ideového zrodu ale již nestál František Roith. Mimořádná poloha v blízkosti lesa, na pozemku mírně vyvýšeném nad údolím Švarcavy, a stavební styl letního domku uživatele vedly k tematickému rozdělení zahrady. Ve stavebních dokumentech se hovoří o ovocném sadu s výměrou 3 168 m². Jeho podoba ani druhové složení bohužel nejsou známy. Lze pouze předpokládat, že ovocný sad se nacházel především v zadní části zahrady, blíže k lesu.

Mnohem zajímavější byla přední východní část zahrady, která ve vazbě na uliční prostor získala reprezentativní charakter. V rodině se traduje, že k založení zahrady přispěl hrabě Arnošt Emanuel Silva-Tarouca, předseda Československé dendrologické společnosti a zakladatel zámeckého parku v Průhoních, který se skutečně v Černošicích podílel na založení minimálně jedné zahrady. Pravdu dnes již nevíme. Je možné předpokládat, že užitečné rady mohl poskytnout i personál spolkové zahrady v Průhoních. Ta byla založena v roce 1909 a v provozu setrvala do roku 1954.³⁷⁾ Navíc lze důvodně předpokládat, že ze zmíněné spolkové zahrady pocházely minimálně některé konifery³⁸⁾ a rododendrony, které na zahradě rostou dosud. To dokládá účet z 31. května 1935.³⁹⁾ Zahradka tak měla i jistý sbírkový charakter a majiteli zajišťovala určitou společenskou prestiž. To je zvláště zřetelné, uvědomíme-li si, že minimálně šest majitelů vil v Černošicích bylo nejen odběrateli rostlin, ale především členy Československé dendrologické společnosti.⁴⁰⁾

Přes výše uvedené je dnes původní kompozice okrasné zahrady dosti nezřetelná. To částečně vychází z volné přírodní krajinnářské ideje, která stavěla na rozvolněných skupinách dřevin umístěných v travnatých plochách. Jelikož dřeviny postupně odumírají, dochází k rozpadu původního záměru. Stále

však lze odhadnout, že v blízkosti letního domku byla také formální úprava. Pozůstatky po ní ztělesňují tvarované zimostrázy a nízké živé ploty východně od domu. Tady není zřetelná vazba na dům a jednalo se jen o samostatnou část vloženou do celku okrasné zahrady. Lepší situace (s mohutnými do koulí tvarovanými zimostrázy) je na jižní straně domu. Zde měla být krátká kompoziční osa vázaná na dřevěnou loggii. Bohužel celek doznal výrazného poškození, když sem byl umístěn nový bazén.

V roce 1926 zde přibyla stavba garáže a prádelny. Původní domek byl v letech 1930–1931 rozšířen na západní straně o zděnou přístavbu o dvou pokojích. Přístavba závětrí pochází z roku 1940. V roce 1941 bylo převedeno vlastnické právo na Josefu Hynkovou, tedy manželku Arnošta Hynka a jejich dceru.⁴¹⁾

František Roith se v architektuře stavby přiklonil k tradici lidové architektury, respektive k romantické představě národních specifik lidové architektury. Myšlenku manifestace národní identity majitelé podpořili i výsadbou lípy velkolisté do bezprostřední blízkosti domu. Dnes má strom obvod kmene přes 3 m a svou korunou vytváří onu pověstnou záštitu domova.

Letní vila a zahradní domek pro továrníka Josefa Džbánka čp. 250 a čp. 249

Posledními realizovanými stavbami Františka Roitha v Černošicích byly letní obytné objekty pro továrníka Josefa Džbánka, majitele módního domu v Praze II. V roce 1917 navrhoval adaptaci a zvýšení vily s tehdejší čp. 111 (dnes čp. 250) v Horních Černošicích.⁴²⁾ Při této vile na sousedním pozemku a již v odlišném katastru Dolní Mokropsy vyprojektoval v roce 1922 také skromný letní domek s tehdejší čp. 139 (dnes čp. 249).⁴³⁾ Oba dva objekty byly při Fügnerově ulici v jádru vilové lokality, poblíž hlavní Karlštejnské ulice.

Architekt hlavní vilu pojal ve stylu pozdní moderny, s členitou valbovou střechou a se střízlivým geometrickým dekorem či členěním fasády, včetně dvou zaoblených arkýřů – do prostoru schodiště a do pánského pokoje v přízemí a ložnice v patře. V dispozici vycházel z původního půdorysu, který doplnil o zmíněné zaoblené prvky arkýřů v západním průčelí. V přízemí byla ze schodišťové chodby přístupná kuchyně, pokoj pro služebnou a velký pánský pokoj, se vstupy do reprezentativní jídelny a na terasu. S jídelnou byla propojená veranda, kam se přinášelo jídlo ze sousední kuchyně. V patře vedly z chodby vstupy do ložnice, dětského pokoje se sousedním pokojem slečny a do lázně. Dům se nedochoval, dnes zde stojí rodinný dům čp. 250 z 60. let 20. století.

Severovýchodně od vily ve výrazném odstupu od uliční čáry projektoval František Roith ještě na základě přání stavebníka zcela jednoduchý a nenáročný moderní letní domek, se zakomponovanou garáží a sedlovou střechou. V přízemí byla obytná místnost pro šoféra s předsíní a klosetem a technická místnost pro auto, na vjezdové a výjezdové straně se svinovací roletou. V podkroví byl pokoj, kuchyně, kloset, předsíňka a schody vedoucí přímo do zahrady. Tento domek dnes již vůbec neodpovídá původnímu konceptu. Byl přestavěn a rozšířen již v roce 1935. Josef Džbánek měl později s domkem jiné úmysly, v roce 1941 jej chtěl zbourat a postavit novou rodinnou vilu, k čemuž na základě pozdějších událostí nedošlo. Objekt, dnes s čp. 249, byl dále stavebně upravován v roce 1976, v 90. letech a v roce 2001.⁴⁴⁾

Osud zahrady je zastřen řadou tajemství. Prozatím se nepodařilo dohledat žádnou plánovou dokumentaci ani staré fotografie. Nelze tedy spolehlivě určit původní záměr ani kompozici zahrady na rovinatém pozemku. O významu zahrady

vypovídají jen staré konifery,⁴⁵⁾ které pravděpodobně stejně jako na zahradě Hynkových mohly mít sbírkovou funkci. Četné stavební úpravy objektů pak významně pozměnily charakter místa.

Závěr

Poslední černošické stavby z počátku 20. let 20. století František Roith navrhoval v době, kdy se zabýval typovými návrhy rodinných domů pro kolonii na Orechovce, za které získal ocenění.⁴⁶⁾ Tehdy navrhoval jednoduché rodinné domy se sedlovými střechami v souvislých řadách například v Praze v Břevnově pro družstvo *Náš domov*⁴⁷⁾ nebo novoklasicistní rodinné dvojdomy s valbovými střechami ve Střešovicích.⁴⁸⁾

Vedle modernistických rodinných domů s tradičními valbovými střechami, například pro Unhošť z roku 1922 nebo pro továrníka Jaroslava Janderu v Ústí nad Orlicí z roku 1930, navrhoval ve druhé polovině 20. let a na počátku 30. let také rodinné domy s příklonem k aktuálním proudům puristicko-funkcionalistické architektury. Za pozornost stojí především projekt rodinného domku z října roku 1926 pro F. Kšíra v Olomouci,⁴⁹⁾ s nezdobenou fasádou, rovnou střechou a středovou osou se vstupem v jinak nezdobeném a nečleněném hlavním průčelí, který velmi připomíná jeho rané projekty pro Černošice. V období první republiky se architekt jinak soustředil především na monumentální veřejné pražské budovy (budovu ministerstva zemědělství na Těšnově, budovu poštovního a šekového úřadu na Václavském náměstí, ministerstvo financí na Malé Straně, živnostenskou banku na náměstí Republiky či Ústřední městskou knihovnu na Mariánském náměstí).⁵⁰⁾

Roithův konzervativně modernistický styl charakterizuje ušlechtilý materiálově-výtvarný výraz klasických forem a vynikající práce s dispozicí. Po celou dobu své kariéry zůstával věrný neoklasicistní linii. Jak bylo zmíněno výše, svůj pozdější příklon k puristicko-funkcionalistické architektuře koncem 30. let 20. století v Živnobance na Příkopě (ČNB), předznamená již ve svých raných projektech.

Na počátku svého profesního působení byl řazen mezi skutečné průkopníky nového pojetí architektonické tvorby, nejen formou stavby, půdorysným řešením, ale také konstrukčními možnostmi. Spolu s Janem Kotěrou prováděl již před válkou konstrukční inovace, byť ještě v omezené míře. Jan Kotěra na výše zmíněné letní vile v Roztokách s rovnou střechou použil již v roce 1902 železobetonový skelet opláštěný korkovými deskami a na černošické Kratochvílově vile čp. 282 moderní konstrukci s použitím dvojskla u okna ateliéru v patře.

Není možné tedy jednoznačně souhlasit s architektem Janem E. Koulou, který ve svém díle *Obytný dům dneška* z počátku 30. let 20. století poznamenal, že nejlepší předválečná česká architektura vilových staveb, reprezentovaná díly Jana Kotěry, Františka Roitha, Otakara Novotného, Bohumila Hypšmana a několika dalších architektů, upřednostňovala spíše formální stránku než funkčně účelovou, „bez jakékoliv konstrukční vynalézavosti“.⁵¹⁾ Architekt Koula předválečnou dobu ovšem posuzoval z pohledu soudobé funkcionalistické architektury, přímo založené na zdokonalených konstrukčních možnostech s naprostou proměnou dispozičního řešení. Je však jisté, že Kotěrovy a Roithovy novinky s plochou střechou ještě nebyly funkčně dokonalé, o čemž svědčí pozdější výměny střešní konstrukce.

Přesto je možné shrnout, že předválečné projekty letních rodinných domů od Františka Roitha v Černošicích byly odvažnější než Kotěrova celoročně obývaná Kratochvílova vila čp. 282 ze stejné doby. Zatímco Kotěra s přihlédnutím k právní objednavateli vycházel z biedermeirovského zámečku, z typické asymetrické dispozice anglického domu a volněji

komponované reprezentativní zahrady, Roith již novoklasicistní směřování a půdorysný rozvrh posunul do modernější podoby, kdy se oprostil od ústřední haly a navazující zahrady pojál v souladu s architekturou vil čp. 241 a 242 ve stylu geometrické secese. O pár let mladší Guthova vila představuje již skutečně moderní typ letohrádku a v interiéru již předjímá dispoziční řešení některých pozdějších funkcionalistických staveb. Originálním řešením náleží k vynikajícím dílům doznívající architektonické moderny na prahu první světové války.

V oblasti tvorby černošických zahrad u vil čp. 241 a 242 je možné Františku Roithovi přiznat místo na rozhraní geometrické secese a moderny. Jeho formální úpravy vycházely do značné míry z plochého, nesvažitého a poměrně malého pozemku, který neumožňoval rozehrát romantizující úpravu zahrady s rozvolněnými skupinami stromů či květinovými záhony. Stísněné prostorové podmínky pak ani nedovolovaly zahrady osadit vzrůstnými (a dlouhověkými) dřevinami. Ekonomická situace zakladatelů zahrad navíc druhovou skladbu posunula směrem k užitkovým ovocným zahradám. Není tedy divu, že se na „jeho“ zahradách nedochovaly cenné dřeviny, které by obdobně jako ve velkých vilových zahradách, zdůrazňovaly hodnotu zahrady.

Přesto je možné považovat odlišně pojaté návrhy černošických zahrad od architektů Jana Kotěry a Františka Roitha za unikátní nejen v rámci Černošic, ale i v širším měřítku. Je zde dobře patrné, že zahrady projektované našimi prvořadými architekty byly považované za součást jednotného architektonického díla. Tomu patrně napomáhala i skutečnost, že se nejednalo o nijak složitý terén pozemků, který by vyžadoval mnohem náročnější přípravu a zejména pečlivou volbu sortimentu rostlin.

Roithovy tři černošické vily (čp. 241, 242 a 405) mají ještě jednu významnou stavebněhistorickou hodnotu. Reprezentují totiž stavební typ letních vil, které se vyskytují pouze v příměstských letoviscích u hlavního města Prahy. Poukazují na poměrně honosné rekreační bydlení, které ztratilo v důsledku vývojové diskontinuity po 2. světové válce svůj význam. Většina těchto letních domů se neobešla bez často i degradujících zásahů při zpravidla vynucených přestavbách na celoroční obývání. Z těchto důvodů jsou zmíněné vily velmi vzácné a mimořádně hodnotné v kontextu středoevropské moderní architektury.

Podobně jako v jiných příměstských pražských vilových lokalitách je i v Černošicích evidováno v Ústředním seznamu kulturních památek jen několik málo rodinných domů (Fröhlichova a Kratochvílova vila od Jana Kotěry, Zemanova vila od Osvalda Polívky, Guthova vila od Františka Roitha, Hořejšova vila od Miloše Hořejše, vila Jana a Jaroslava Novákových od Karla Stráníka). Vzhledem k velkému významu architekta Roitha i jeho černošických vil v historii české moderní architektury by bylo velmi žádoucí zahrnout mezi památkově chráněné vilové stavby i dům čp. 242, který stále vykazuje vysokou míru autenticity a v kontextu Roithovy tvorby je spolu s pozdější Guthovou vilou nejhodnotnější. Památkovou ochranu si zcela jistě zaslouhuje i altán vily čp. 241 jako jediný dochovaný původní komponent architektonického řešení zahrad.

Článek vznikl v rámci výzkumného projektu Moderní architektura 20. století, financovaného z institucionální podpory Ministerstva kultury dlouhodobého rozvoje výzkumné organizace NPÚ (DKRVO).

Mgr. Šárka Koukalová (koukalova.sarka@npu.cz)
Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště
středních Čech v Praze, Sabinova 373/5, Praha 3
PhDr. et Ing. Stanislav Svoboda, Ph.D. (hic.libertas@gmail.com)
Ministerstvo kultury ČR, Maltézské nám 1, Praha 1

PRAMENY A LITERATURA

Prameny

Katastrální úřad pro hlavní město Prahu, pracoviště pozemkové knihy, pozemkové knihy obce Dolní Mokropsy, čp. 241, 242, 405, 296, 249, 250.
Ústřední archiv zeměměřictví a katastru, Zeměměřický úřad, Letecké měřické snímky.
Městský úřad Černošice, stavební archiv, plánová dokumentace, čp. 241, 242, 405, 296, 249, 250.
Národní technické muzeum, Muzeum architektury a stavitelství, f. 37, Roith, ID 20070207/03, ID 20090220/11, ID 20080815/05.
Rodinná sbírka fotografií architekta Františka Roitha.
Státní okresní archiv Praha-západ v Dobřichovicích, fond Berní správa Smíchov, domek čp. 139 v Dolních Mokropsech.
Výzkumný ústav Silva Taroucy pro krajinu a okrasné zahradnictví, v. v. i., archiv Dendrologické společnosti.

Literatura

Der Architekt XIX, 1913, s. 26, 27.
Berlage, H. P. 1910–1911: Základ a vývoj moderní architektury, Styl III, 1910–1911, s. 64–67, 69, 72–74, 78.
Čech, O. 2012: Architekt František Roith a Primátorská rezidence v budově Městské knihovny v Praze. Diplomová práce (Mgr.). Vysoká škola uměleckoprůmyslová v Praze, Katedra dějin umění a estetiky, Praha, rkp.
Český klub fotografů amatérů, Fotografický obzor, obrazový měsíčník přátel fotografie XVIII, č. 1, 10. 1. 1910, s. 1.
Hořejší, J. 1994: Kristian Hynek (1879–1960). Praha.

Koula, J. E. 1931: Obytný dům dneška. Praha.
Koula, J. E. 1969: Rodinný dům jako pionýr nové architektury, Architektura ČSSR 28, č. 9–10, s. 523–543.
Lukeš, Z. 2018: Neznámá stavba Jana Kotěry. Lidové noviny XXI, č. 273 (2018-11-24), s. 28.
Mareček, J. 1992: Zahrada. Praha.
Nový, O. 2015: Česká architektonická avantgarda. Praha.
Ottomanská, S. – Steinová, Š. 2017: Život a dílo zahradního architekta Josefa Vaňka (1886–1968). Praha.
Pacáková-Hošťálková, B. – Petrů, J. – Riedl, D. a kol. 1999: Zahrady a parky v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Praha.
Prix, D. a kol. 2017: Umělecké památky Prahy. Velká Praha (M/U). Praha.
Roith, F. 1920–1921: Villa v Černošicích (reprodukce fotografie s plánovou dokumentací), Styl VI, s. LXIX.
Steinová, Š. – Zámečník, R. – Ottomanská, S. a kol. 2017: Zahradní umění první Československé republiky a její zahradníci. Praha.
Šimek, P. – Zámečník, R. 2015: Památková obnova vilových zahrad založených v meziválečném období. Brno.
Vlček, P. 2004: Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách. Praha.
Vlček, P. a kol. 2012: Umělecké památky Prahy. Velká Praha (A/L). Praha.
Zámečník, R. 2016: Vilová zahrada JUDr. Hynka Bulína v Brně, Zprávy památkové péče 76, č. 6, s. 581–590.
Zámečník, R. 2016: Vilové zahrady Otokara Fierlingera. Kroměříž.

POZNÁMKY

1. V souvislosti s jeho tvorbou je možné předznamenat, že potomci architekta Roitha v současné době připravují monografii, která by měla vyjít přibližně za dva roky. Villegiatura Černošic se také zpracovává v rámci projektu DKRVO, jehož výsledkem bude vydání monografie *Letní rezidence Pražanů, Černošice a vilová architektura 19. a 20. století v roce 2022*.
2. O. Nový, Česká architektonická avantgarda. Praha 2015, s. 121–126.
3. Katastrální úřad pro hlavní město Prahu, pracoviště pozemkové knihy, pozemkové knihy obce Dolní Mokropsy.
4. Městský úřad (dále jen MÚ) Černošice, stavební archiv, dům čp. 241 a 242, plánová dokumentace.
5. Z. Lukeš, Neznámá stavba Jana Kotěry, Lidové noviny XXI, č. 273 (2018-11-24), s. 28. Investory roztocké letní vily byli také objednatelé Peterkova domu čp. 777 na Václavském náměstí v Praze z roku 1899 od Jana Kotěry, stavby znamenající počátek směřování moderní architektury u nás. Projekt jejich letního domu v Roztókách byl donedávna považován za nerealizovaný. Teprve při nedávné a velmi příkladné rekonstrukci přestavěného domu se zjistilo, že byl skutečně podle Kotěrových plánů vystavěn v letech 1902–1903.
6. O. Čech, Architekt František Roith a Primátorská rezidence v budově Městské knihovny v Praze. Diplomová práce (Mgr.). Vysoká škola uměleckoprůmyslová v Praze, Katedra dějin umění a estetiky. Praha 2012, rkp.
7. Rodinná sbírka fotografií architekta Františka Roitha, dochované historické snímky interiérů vil čp. 241 a 405.
8. Der Architekt XIX, 1913, s. 26, 27.
9. H. P. Berlage, Základ a vývoj moderní architektury, Styl III, 1910–1911, s. 64–67, 69, 72–74, 78.
10. B. Pacáková-Hošťálková – J. Petrů – D. Riedl a kol., Zahrady a parky v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Praha 1999, s. 38.
11. P. Šimek – R. Zámečník, Památková obnova vilových zahrad založených v meziválečném období. Brno 2015, s. 15.
12. R. Zámečník, Vilové zahrady Otokara Fierlingera. Kroměříž 2016, s. 16.
13. J. Mareček, Zahrada. Praha 1992, s. 21.
14. R. Zámečník, o. c. v pozn. 12, s. 19 a 24.
15. R. Zámečník, Vilová zahrada JUDr. Hynka Bulína v Brně, Zprávy památkové péče LXXVI, č. 6, 2016, s. 581–590, zde s. 584.
16. S. Ottomanská – Š. Steinová, Život a dílo zahradního architekta Josefa Vaňka (1886–1968). Praha 2017, s. 260.
17. J. Mareček, o. c. v pozn. 13, s. 26.
18. J. E. Koula, Rodinný dům jako pionýr nové architektury, Architektura ČSSR 28, č. 9–10, 1969, s. 523–543, zdes. 524, 526.
19. F. Roith, Villa v Černošicích (reprodukce fotografie s plánovou dokumentací), Styl VI, 1920–1921, s. LXIX.
20. Š. Steinová – R. Zámečník – S. Ottomanská a kol., Zahradní umění první Československé republiky a její zahradníci. Praha 2017, s. 192.
21. Ústřední archiv zeměměřictví a katastru (dále jen ÚAZK), Zeměměřický úřad, Letecké měřické snímky, 1953. Viz <https://ags.cuzk.cz/archiv/openmap.html?typ=lms&idrastru=WMSA08.1953.BERO08.02031> (vyhledáno 6. 4. 2022).
22. P. Šimek – R. Zámečník, o. c. v pozn. 11, s. 15.
23. Dnes znám pod názvem smrk pichlavý (*Picea pungens*). S největší pravděpodobností se jednalo o nějaký ze stříbroolistých kultivarů, aby kontrast olistění byl co nejvýraznější.
24. Strom v plánu označený jako „smutný jasan“ by nejspíše odpovídal převládajícímu kultivaru jasanu ztepilému (*Fraxinus excelsior* Pendula).
25. Katastrální úřad pro hlavní město Prahu, o. c. v pozn. 3.
26. MÚ Černošice, o. c. v pozn. 4.
27. Český klub fotografů amatérů, Fotografický obzor, obrazový měsíčník přátel fotografie XVIII, č. 1, 10. 1. 1910, s. 1.
28. MÚ Černošice, o. c. v pozn. 4.
29. Jako vhodný přírůstek se zde nabízí srovnání s areálem zámku Kratochvíle.
30. MÚ Černošice, o. c. v pozn. 4; ÚAZK, Zeměměřický úřad, Letecké měřické snímky, 1938.
31. viz <https://ags.cuzk.cz/archiv/openmap.html?typ=lms&idrastru=WMSA08.1938.BERO17.07931> (vyhledáno 24. 2. 2022).
32. Podle Ing. Hany Fořtové, dcery poválečných majitelů vily čp. 242.
33. MÚ Černošice, stavební archiv, plánová dokumentace vily čp. 403.
34. Katastrální úřad pro hlavní město Prahu, o. c. v pozn. 3.

34. J. Hořejší, Kristian Hynek (1879–1960). Praha 1994.
35. MÚ Černošice, stavební archiv, plánová dokumentace k domu čp. 296.
36. J. Hořejší, o. c. v pozn. 34.
37. Š. Steinová – R. Zámečník – S. Ottomanská a kol., o. c. v pozn. 20, s. 119.
38. Jedná se především o cypřišek Lawsonův (*Chamaecyparis lawsoniana*), cypřišek nutkajský (*Chamaecyparis nootkatensis*), zerav západní (*Thuja occidentalis*), jedlí stejnobarvou (*Abies concolor*) a tis červený (*Taxus baccata*).
39. Výzkumný ústav Silva Taroucy pro krajinu a okrasné zahradnictví, v. v. i., archiv Dendrologické společnosti.
40. Tamtéž.
41. Katastrální úřad pro hlavní město Prahu, o. c. v pozn. 3.
42. Národní technické muzeum (dále jen NTM), Muzeum architektury a stavitelství, f. 37, Roith, adaptace vily na parc.č. 160/2 v Horních Černošicích, ID 20070207/03.
43. Státní okresní archiv Praha-západ v Dobřichovicích, fond Berní správa Smíchov, domek čp. 139 v Dolních Mokropsech.
44. MÚ Černošice, stavební archiv, plánová dokumentace k domům čp. 249 a čp. 250.
45. V daném případě douglasky tisolisté (*Pseudotsuga menziesii*).
46. P. Vlček, Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách. Praha 2004, s. 552.
47. P. Vlček a kol., Umělecké památky Prahy. Velká Praha (A/L). Praha 2012, s. 97 a 101.
48. D. Prix a kol., Umělecké památky Prahy. Velká Praha (M/U). Praha 2017, s. 647.
49. NTM, Muzeum architektury a stavitelství, f. 37, Roith, ID 20090220/11, ID 20080815/05, ID 20070207/03.
50. P. Vlček, o. c. v pozn. 46, s. 552.
51. J. E. Koula, Obytný dům dneška. Praha 1931, s. 21.

Die Werke des Architekten František Roith im Ferienort Černošice

In Černošice (Bez. Prag-West), dem bedeutendsten stadtnahen Ferienort Prags, kamen vor allem zwei der acht wichtigsten Schüler Otto Wagners aus der Akademie der bildenden Künste in Wien zur bedeutenden Geltung, die einen erheblichen Einfluss auf die Weiterentwicklung der tschechischen Zwischenkriegsarchitektur hatten. Neben Jan Kotěra war es der um fünf Jahre jüngere František Roith, dessen drei Sommerhäuser in der Ortschaft den kräftigsten Widerhall im Bereich der tschechischen und mitteleuropäischen Architektur hervorgerufen haben. Aus den Jahren 1909–1910 stammen zwei Villen im Stil der Moderne – das eigene Haus Roith Nr.-Konskr. 241 und das Haus Dr. Viktor Vojtěch Nr.-Konskr. 242, die in der Zeitschrift *Styl* im Band 1910–1911 als illustrierende Begleitbilder zur Studie von Hendrik Petrus Berlage *Základy a vývoj moderní architektury* (Grundlagen und Entwicklung der modernen Architektur), sowie auch in der Fachzeitschrift *Der Architekt* als dem Fachperiodikum der ganzen österreichisch-ungarischen Monarchie im Jahre 1913 präsentiert wurden. In der Architektur beider Häuser ist die Bewunderung Roiths zum Werk des österreichischen Architekten mährischen Entstammens Josef Hoffmanns deutlich, des Autors eines der ersten Flachdach-Bauten in Österreich-Ungarn (Sanatorium Purkersdorf, 1903–1904). Roith als einer der ersten tschechischen Architekten (als der zweite nach Jan Kotěra und seinem Haus in Roztoky, 1902–1903) entwarf die unikalen Flachdächer der behandelten Villen (als Experiment verstanden, verschwanden sie bei Adaptierung zum ganzjährigen Bewohnen). Beide Villen charakterisieren strenge kubische Massen mit Raster des Balkon- und Verandengeländers aus kleinen Quadraten und progressive Grundrisse. Einen Bestandteil des einheitlichen Projekts stellte auch die Lösung der Innenräume samt dem Möbel in einfachen geometrischen Formen (nicht erhalten) und die der ornamentalen Gärten mit deutlich geometrischer Anlage (nicht erhalten, erhalten ist der ursprüngliche Altan des Gartens der Villa Roith) dar. Eine Anerkennung verdiente sich auch das dritte Haus von Roith Nr.-Konskr. 405 für MUDr. Karel Guth aus dem Jahre 1913 (Kulturdenkmal) als Beispiel vom Typ eines schon modernen Lusthauses, das in den Innenräumen schon die Anlage der späteren funktionalistischen Bauten vorwegnimmt. Es gehört mit seiner Originallösung zu hervorragenden Werken der abklingenden architektonischen Moderne an der Schwelle des ersten Weltkriegs an. Das Schaffen František Roiths in Černošice nach Entstehung der Tschechoslowakei ergänzen noch zwei weniger bedeutende Werke – das Sommerhaus mit Widerhall der Volksarchitektur für Prof. MUDr. Kristián Hynek, eine bedeutende Persönlichkeit in der Medizin, und der Umbau der Villa für den Prager Industriellen Josef Džbánek.

Abb. 1: Černošice (Bez. Prag-West), Villen Nr.-Konskr. 241 und 242, Hauptfront, Ansicht von Südwesten (Reprofoto aus der Zeitschrift *Styl* Bd. III, 1911).

Abb. 2: Černošice, Villen Nr.-Konskr. 241 und 242, Gärten mit Grundrissen der Häuser (Reprofoto aus der Zeitschrift *Styl* Bd. III, 1911).

Abb. 3: Černošice Nr.-Konskr. 241, östliche Hausfront, erstes Drittel des 20. Jahrhunderts (Privatarchiv der Nachkommen von Arch. F. Roith).

Abb. 4: Černošice Nr.-Konskr. 241, Blick in den Innenraum (wohl das Kinderzimmer), erstes Drittel des 20. Jahrhunderts (Privatarchiv der Nachkommen von Arch. F. Roith).

Abb. 5: Černošice Nr.-Konskr. 241, Schlafzimmer (Reprofoto aus der Zeitschrift *Styl* Bd. III, 1911).

Abb. 6: Černošice Nr.-Konskr. 241, Stiege, Farbglassfenster (Foto M. Micka, 2021).

Abb. 7: Černošice Nr.-Konskr. 241, heutiger Zustand, Ansicht von Nordwesten (Foto Š. Koukalová, 2005).

Abb. 8: Černošice, Gartenaltan zu Nr.-Konskr. 241, erstes Drittel des 20. Jahrhunderts (Privatarchiv der Nachkommen von Arch. F. Roith).

Abb. 9: Černošice, Gartenaltan zu Nr.-Konskr. 241, Zustand vor der für das Jahr 2022 geplanten Renovierung, Detail (Foto I. Polanski-Veverková, 2021).

Abb. 10: Černošice, Gartenaltan zu Nr.-Konskr. 241, Zustand vor der für das Jahr 2022 geplanten Renovierung (Foto I. Polanski-Veverková, 2021).

Abb. 11: Černošice Nr.-Konskr. 242, östliche Hausfront (Reprofoto aus *Der Architekt*, Bd. XIX, 1913).

Abb. 12: Černošice Nr.-Konskr. 242, östliche Hausfront (Foto M. Micka, 2021).

Abb. 13: Černošice Nr.-Konskr. 242, Ansicht von Südosten (Foto M. Micka, 2021).

Abb. 14: Černošice Nr.-Konskr. 242, Eingangsfront von Westen (Foto M. Micka, 2021).

Abb. 15: Černošice Nr.-Konskr. 242, Stiege mit Farbglassfenster (Foto M. Micka, 2021).

Abb. 16: Černošice, Haus Nr.-Konskr. 405, Ansicht von Nordosten (Foto M. Micka, 2021).

Abb. 17: Černošice, Haus Nr.-Konskr. 405, Grundriss von Erd- und Obergeschoss (Reprofoto aus *Architektura ČSSR* Bd. 28, 1969, Heft 9–10).

Abb. 18: Černošice, Haus Nr.-Konskr. 405, Wohnzimmer im Erdgeschoss bei der Veranda, erstes Drittel des 20. Jahrhunderts (Privatarchiv der Nachkommen von Arch. F. Roith).

Abb. 19: Černošice, Sommerhaus für Prof. MUDr. Kristián Hynek, östliche Hausfront mit Loggia (Foto M. Micka, 2021).

Abb. 20: František Roith mit seinen Kindern am Fluss (wohl der Berounka), erstes Drittel des 20. Jahrhunderts (Privatarchiv der Nachkommen von Arch. F. Roith).

(Übersetzung J. Noll)